

KORTE MEDEDELINGEN

VLIEGENZWAMMEN GEZOCHT

In 1991 heeft de KNNV, vereniging voor veldbiologie, het eerste landelijke inventarisatie-project gehouden van de Vliegenzwam. Dit was een groot succes; er kwamen meer dan 10.000 waarnemingen binnen. In de herfst van 2000 wordt dit project herhaald. De KNNV roept elke natuurliefhebber op om alle waarnemingen van Vliegenzwammen door te geven.

De Vliegenzwam is een paddestoelsoort die iedereen wel kent, al is het maar als "een grote paddestoel, rood met witte stippen", en hij is niet met andere soorten te verwarren. De zwamvlok van de Vliegenzwam leeft in de bodem en vormt zogenaamd mycorrhiza met bomen. Hierbij helpt de zwam de boom door de aanvoer van water en voedingsstoffen en krijgt daarvoor suikers terug. Dit is echter een delicaat evenwicht dat snel verstoord kan raken door milieuvervuiling.

Het belangrijkste doel van het project is om zoveel mogelijk natuurliefhebbers in de herfst "het bos in te sturen" en ze te laten zoeken naar de Vliegenzwam, maar zeker ook om ze te laten genieten van de vormen en kleurenpracht van de andere paddestoele en al het andere leven dat in de herfst te zien is. Met de gegevens van het project kunnen we meer over de Vliegenzwam te weten komen, bijvoorbeeld of de soort sinds 1991 voor- of achteruit gegaan is en of de verspreiding van de soort in Nederland veranderd is.

Waarnemingen kunnen worden doorgegeven door per gevonden groep Vliegenzwammen de datum van de vondst, het aantal en de vindplaats (en eventueel de coördinaten, de boomsoort en het biotoop) op een briefkaart te schrijven en deze op te sturen naar de KNNV, vereniging voor veldbiologie, postbus 19320, 3501 DH Utrecht. Meer informatie is te vinden op internet: www.knnv.nl. We hopen dat iedereen wil meehelpen om dit project tot een succes te maken en dat er maar veel paddestoelen staan om van te genieten.

Melchior van Tweel en
Marijke van Damme-Jongsten

FIGUUR 1
L'Oseraie (foto: G. Verschoor).

VLINDERWAARNEMINGEN AAN DE VOET VAN MONTAGNE-SAINT-PIERRE

Op donderdag 1 juni werd door ondergetekenden een bezoek gebracht aan het natuurgebied l'Oseraie aan de voet van de Belgische St. Pietersberg (Montagne-Saint-Pierre). Dit natuurgebied bevindt zich aan de voet van de Thier de Lanaye. Op deze plek is in het verleden op een oppervlakte van enkele hectares baggerslib uit het Albertkanaal achtergelaten. Op dit slib heeft zich onder invloed van kwel een soortenrijke vegetatie ontwikkeld. Al vanaf begin jaren tachtig komen er soorten voor zoals Rondbladig wintergroen (*Pyrola rotundifolia*), Poppenorchis (*Aceras anthropophorum*), Bijenorchis (*Ophrys apifera*), Soldaatje (*Orchis militaris*), Bosorchis (*Dactylorhiza fuchsii*) en Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa* subsp. *intergrata*). Van deze laatste twee soorten is bekend dat hun hybridevorm de Rietorchis in de loop der jaren praktisch heeft verdrongen (PAALVAST & KERKHOFS, 1997). Massaal groeit hier ook de Harige ratelaar (*Rhinanthus alectorolophus*) (zie figuur 1). Als gevolg van het bijzondere klimaat van Montagne-Saint-Pierre en de gevarieerde flora zijn ook insecten in grote getale aanwezig.

Tijdens dit bezoek werd onze aandacht echter vooral getrokken door de volgende vlindersoorten: Groot geaderd witje (*Aporia crataegi*), Boswitje (*Leptidea sinapis*), Dwergblauwtje (*Cupido minimus*), Bruin blauwtje (*Aricia agestis*) en Veldparelmoervlinder (*Melitaea cinxia*). Om zeker van de waarnemingen te zijn werden de vlinders met een vlinder-netje gevangen en na de determinatie weer losgelaten. Van de genoemde vlinders werden geen grote aantallen waargenomen, het betrof telkens één of enkele exemplaren per soort.

De waarneming van deze dagvlinders mogen, wanneer we de veldgids Dagvlinders (WYNHOFF et al., 1999) erbij pakken, als bijzonder worden aangemerkt. Het Groot geaderd witje (zie figuur 2) wordt in Wallonië verder alleen in het zuidoostelijk deel als standvlinder waargenomen. In het overige deel van Wallonië, in Vlaanderen en in Zuid- en Midden-Nederland is hij alleen als zwerver bekend. De soort is in 1966 uit Vlaanderen verdwenen (WYNHOFF et al., 1999). De soort is afhankelijk van open bossen en zoomvegetaties, maar komt ook voor in beweidde graslanden waar struweelvegetaties aanwezig zijn (BINK, 1992). Het natuurgebied l'Oseraie voldoet aan deze beschrijving.

Het Boswitje heeft op de Rode lijst in Wallonië de status gevoelig. In Vlaanderen wordt hij met uitsterven bedreigd. Sinds 1992 heeft het Boswitje zich weer in Zuid-Limburg ge-

vestigd. Het Bruin blauwtje is zowel in België als in Nederland op de Rode lijst aangemerkt als kwetsbaar en wordt slechts lokaal waargenomen. Het Dwergblauwtje wordt, volgens de veldgids, lokaal in hoge aantallen waargenomen in kalkgraslanden. In Vlaanderen is de soort zeldzaam en in Wallonië kwetsbaar. In Nederland is de soort sinds 1985 verdwenen.

De Veldparelmoervlinder wordt in Vlaanderen met uitsterven bedreigd en komt alleen nog voor in de provincie Limburg. In Wallonië is de soort ernstig bedreigd en wordt hij

het gebied te introduceren, waarna de vlinders weer gevangen worden om in gevangenschap te laten paren en de bevruchte vrouwtjes weer vrij te laten. In 1998 is één exemplaar van de Veldparelmoervlinder waargenomen (WALLIS DE VRIES, 1998). Wij zagen in ieder geval vier exemplaren en een week later (9 juni) werden twee exemplaren waargenomen door Jan Boeren. Bijzonder is ook de waarneming van Hans Inberg. Hij heeft op 14 mei j.l. maar liefst vijftig Veldparelmoervlinders aangetroffen op de kalkrijke hellingen van Thier de Lanaye. Gabriel Nève was

PAALVAST, P. & S. KERKHOFS, 1997. Ecotopenkaart Maas. Verslag van de workshop gehouden te Luik 23-25 april 1997.

VELING, K., 1999. Herstelplan dagvlinders 1999-2002. Rapport VS 98.06. De Vlinderstichting, Wageningen.

WALLIS DE VRIES, M.F., 1998. Toekomstperspectief voor de Veldparelmoervlinder in Nederland. Rapport VS 98.21. De Vlinderstichting, Wageningen.

WYNHOFF, I., C. VAN SWAAY, J. VAN DER MADE, 1999. Veldgids Dagvlinders. De Vlinderstichting i.s.m. KNNV, Utrecht.

**Wim Hazenberg,
Guido Verschoor & Linda Wortel**
Maastricht

FIGUUR 2
Groot geaderd
witje (foto:
G. Verschoor).

alleen waargenomen in het uiterste zuidoosten, met name rond het drielandenpunt België, Luxemburg en Frankrijk. In Nederland is de soort uitgestorven en voor het laatst in 1995 aangetroffen op de dijk van het Julianakanaal (VELING, 1999).

Na raadpleging van de veldgids blijkt het dus om leuke waarnemingen te gaan. Een enkele kanttekening is hier echter op zijn plaats. Na navraag blijkt de Veldparelmoervlinder in 1996 in het gebied te zijn uitgezet. Gabriel Nève en anderen hebben enkele vrouwelijke exemplaren van de Veldparelmoervlinder vanuit de Franse Champagnestreek op Weegbreeplanten in Thier de Lanaye losgelaten. De bedoeling was dat de vrouwtjes eitjes zouden gaan leggen op de weegbreeplanten. Volgens Gabriel Nève is dit niet de beste herintroductiemethode. Volgens hem is het beter om de rupsen van de donorlocatie in

verrast te horen dat dit jaar weer Veldparelmoervlinders zijn aangetroffen en concludeert hieruit dat de herintroductie succesvol is. Mogelijk biedt dit ook perspectieven voor Nederland.

DANKWOORD

Jan Boeren en Kars Veling voor het op het spoor brengen van de verantwoordelijke voor de herintroductie en Gabriel Nève voor het verstrekken van nadere informatie.

LITERATUUR

BINK, F.A., 1992. Ecologische atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co in samenwerking met Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Vereniging Natuurmonumenten en Unie van Landschappen, Haarlem.

HOE GEVAARLIJK ZIJN TEKEN?

TEEK

Teken zijn 1,5 mm grote, 8-potige (behalve in onvolwassen stadia, dan hebben ze er maar zes) beestjes, die zich vastbijten in de huid van viervoetige of gevleugelde gastheren en zuigen hun bloed op. Daarna zoeken teken meestal een vochtig plaatsje op, bijvoorbeeld op of onder bladeren, en gaan ze overwinteren. Tot zover is alles heel natuurlijk. Maar dan komt de mens op de proppen, die door bossen, duinen en natuur- en sportparken wandelt. De mens creëert daardoor wel de beste verblijfplaatsen voor tal van (gevaarlijke) parasieten die niets anders doen dan wachten op voorbijgangers. Dat geldt ook voor de teek. Dit kan ook in de eigen tuin gebeuren! Het slechte nieuws is dat de teek zich met groot gemak aan de huid van een mens hecht, zonder dat deze dat voelt. Soms kunnen we zo wel jaren achtereen doorlopen alvorens de juiste diagnose gesteld wordt.

BESMETTING

Naar schatting is meer dan éénderde van alle teken besmet met de zogeheten *Borrelia* bacterie. Door een beet met een besmette teek bestaat een grote kans op Lyme ziekte of de recent ontdekte aandoening "human granulocytic ehrlichiosis" (HGE). Binnen drie weken na het huidcontact kan er uitslag verschijnen in de vorm van een felle, rode cirkel rondom de plek waar de teek gebeten heeft en bloed gezogen. De cirkel kan ook wegblijven, terwijl er wel een besmetting is ontstaan. Meld uw arts over de teek, wijs op de mogelijkheid van besmetting, laat uw bloed onge-

veer 6 tot 8 weken na de eerste controle nogmaals onderzoeken. De tweede is de contra-expertise. Alleen dan kan na de diagnose de juiste behandeling worden gegeven om de klachten tegen te gaan. Tijdig handelen voorkomt veel leed.

CHRONISCHE KLACHTEN

Velen in ons land klagen al jaren over enorme vermoeidheid, pijnlijke gewrichten, zenuwpijn/tintelingen, oogklachten, onwillekeurige spiertrekkingen, hoofdpijn en hart-ritmestoornissen. En dat zijn nou precies de meest voorkomende Lyme-klachten. Er zijn honderden voorbeelden van patiënten die met één of meer van deze klachten hebben getoed en de ziekte niet hebben onderkend. Na 4, 5 of zelfs meer dan 7 jaar werd pas aan de Lyme ziekte gedacht. Mensen zijn dan al jaren ziek, raken uit het arbeidsproces, zijn de wanhoop nabij, terwijl het in feite om een acuut ziektebeeld gaat, dat met medicijnen goed te behandelen is. Ook in dat geval is er maar één advies: laat het bloed meteen controleren op Lyme ziekte. De ziekte is met een antibioticum wel degelijk te behandelen, zodat klachten verdwijnen. De mate en duur van de behandeling hangt van het ziektebeeld af.

TEKENVERWIJDERSET

Het goede nieuws echter is, dat de kans op besmetting minimaal gehouden kan worden. De teek moet dan wel direct (in ieder geval binnen 24 uur) goed verwijderd worden en de wond ontsmet met 70% alcohol. Daarvoor is een tekenverwijderset nodig. Het is verstandig om in de auto of in de verbandtrommel thuis altijd zo'n set bij de hand te hebben. Preventief optreden kan namelijk veel leed voorkomen. Natuurgebieden kunt u blijven bezoeken, maar het is niet aan te raden om dit zonder voorbereidende maatregelen te doen.

Stichting S.A.A.G. (Samenwerkende Artsen en Adviesorganisaties in de Gezondheidszorg) heeft samen met Arbo Management Groep, Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektenbestrijding, Staatsbosbeheer, Nederlandse Vereniging voor Lyme Patiënten en Vereniging Natuurmonumenten een brochure gemaakt. Die wordt u op aanvraag gratis toegezonden. U ontvangt deze brochure ook bij de tekenverwijderset TEEK IT

EASY. De set bestaat uit de officiële, goedgekeurde en roestvrijstalen tekenverwijderpincet met bijbehorend desinfecteer-middel (de benodigde 70% alcohol in twee sachets). De kosten van de set bedragen NLG 17,95. Stuur een volledig ingevulde (post)bank- of eurocheque naar Stichting S.A.A.G., Postbus 160, 1540 AD Koog aan de Zaan. Vermeld a.u.b. naam, adres en code/woonplaats bij de bestelling. De tekenverwijderset wordt binnen 14 dagen toegezonden. Uitvoerige informatie krijgt u telefonisch tijdens kantooruren op de **S.A.A.G.-infolijn, 075- 6125598** en is ook te lezen op internet: **www.saag.nl**

HET PADDESTOELENMEETNET: MEDEWERKING GEVRAAGD

In 1998 is het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) van start gegaan, een samenwerkingsproject tussen het IKC Natuurbeheer (Ministerie van LNV), het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Doel is om bestaande natuurmeetnetten beter af te stemmen op de behoefte van de overheid en om leemtes daarin op te vullen. Het paddestoelenmeetnet is een nieuw initiatief, dat nu volop in ontwikkeling is en gecoördineerd wordt door de Nederlandse Mycologische Vereniging. In dit artikel willen wij, de coördinatoren, vrijwilligers oproepen om mee te helpen aan dit Meetnet.

Het voorkomen van paddestoelen is een goede graadmeter voor de waarde van de natuur, vooral in bossen. Daar is de diversiteit erg groot en groeien veel soorten die gevoelig zijn voor luchtverontreiniging en andere aantastingen van het milieu. Door veranderingen in de aantallen vruchtlichamen van representatieve soorten te meten, kan ook op een snelle en goedkope manier worden onderzocht hoe het gaat met de waarde van de natuur en de milieukwaliteit. Ook voor een evaluatie van het beheer kunnen paddestoelen belangrijke informatie leveren.

In Nederland komen meer dan 4000 soorten paddestoelen voor. Het is onmogelijk om al deze soorten bij de monitoring te betrekken. Daarom zijn er 110 telsoorten gekozen. Deze soorten zijn allemaal goed herkenbaar in het veld, zodat iedereen die enige ervaring met paddestoelen heeft mee kan doen. Bo-

vendien worden alle soorten met een kleurenfoto afgebeeld in een gids die aan deelnemers gratis wordt verstrekt. De paddestoelen worden geteld op vaste meetpunten, proefvlakken of -stroken. Op een meetpunt kunnen alle telsoorten worden geteld, of er kan worden volstaan met één of enkele soorten. Dit moet echter wél van te voren worden aangegeven. Ook het regelmatig tellen van bijvoorbeeld uitsluitend de Vliegenzwam levert een bijdrage aan het meetnet.

De meetpunten zijn bossen of lanen op zandgrond. In de proefvlakken moet tenminste één van de telsoorten voorkomen. Voor aanvang van de tellingen behoort een startformulier te worden ingevuld, waarin wordt vastgelegd waar het meetpunt ligt, uit welke boomsoorten het bestaat en wat voor ondergroei er aanwezig is. De meetpunten worden uitgezocht in overleg met de veldcoördinator, mede in verband met de gewenste spreiding over verschillende regio's en biotopen.

Het veldwerk bestaat uit het drie of vier keer per jaar in de periode juli tot en met november tellen van alle vruchtlichamen van de te volgen telsoorten in de meetpunten. Het tellen moet ongeveer eens per maand gebeuren, maar is afhankelijk van voor paddestoelen gunstige tijdstippen, bijvoorbeeld één tot twee weken na zware regenval. Om uitspraken te kunnen doen over voor- of achteruitgang van de soorten is het van groot belang dat de meetpunten zo lang mogelijk, maar ten minste drie jaar, worden gevolgd.

Wij roepen iedereen op, die interesse heeft voor paddestoelen, om mee te helpen met het meetnet. Voor het tellen van één of meerdere meetpunten is slechts een beperkte kennis van paddestoelen nodig en iedereen die zich er een beetje in verdiept, kent al snel alle soorten die nodig zijn om te kunnen monitoren. Het volgen van een meetpunt kost slechts enkele uren per jaar. Indien u interesse hebt om één of meerdere meetpunten te volgen of nadere informatie wenst kunt u contact op nemen met de veldcoördinator van het paddestoelenmeetnet: Mirjam Veerkamp, Pelikaanweg 54 3985 RZ Werkhoven, tel. 0343-551905.

**Melchior van Tweel,
Eef Arnolds en
Mirjam Veerkamp**